

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Avdelning 3

DOM
2010-02-08
Meddelad i
Stockholm

Mål nr
T 7324-08

PARTER

KÄRANDE

Diskrimineringsombudsmannen
Box 3686
103 59 Stockholm

Ombud: Jur. kand. Ulrika Dietersson och jur. kand. Laine Nõu Strömgren
Diskrimineringsombudsmannen
Box 3686
103 59 Stockholm

SVARANDE

Arbetsförmedlingen
113 99 Stockholm

Ombud: Advokat Åsa Erlandsson
Setterwalls Advokatbyrå Stockholm AB
Box 1050
101 39 Stockholm

DOMSLUT

1. Arbetsförmedlingen ska till Alen Crnalić betala 60 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 9 juni 2008 till dess betalning sker.
2. Arbetsförmedlingen ska ersätta Diskrimineringsombudsmannen för dess rättegångskostnader med 36 642,60 kr, varav 26 496 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen på förstnämnda belopp från denna dag till dess betalning sker.

Dok.Id 764100

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 8307 104 20 Stockholm	Scheelegatan 7	08-561 652 70 E-post: stockholms.tingsratt.avdelning3@dom.se www.stockholmstingsratt.se	08-561 650 03	måndag – fredag 09:00-12:00 13:00-15:00

BAKGRUND

Alen Crnalić var under 2006 inskriven hos Arbetsförmedlingen som arbetssökande. Han anvisades i april 2006 till ett arbetsmarknadspolitiskt program enligt förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program. Det var fråga om en utbildning anordnad av företaget Lernia AB (Lernia). Under tiden Alen Crnalić genomförde utbildningen var han berättigad till ersättning från Försäkringskassan enligt reglerna om aktivitetsgaranti.

I utbildningen ingick även ett praktiskt moment. Lernia anordnade den 11 maj 2006 ett möte med företaget Melament AB (Melament) för att diskutera möjligheterna till en praktikplats hos bolaget för Alen Crnalić. På mötet avböjde Alen Crnalić att ta Melaments kvinnliga representant i hand med hänvisning till sin religiösa övertygelse.

Melament beslutade efter mötet att inte erbjuda Alen Crnalić praktikplats.

Den 26 maj 2006 underrättades Alen Crnalić muntligen om att Arbetsförmedlingen avsåg att återkalla hans anvisning till det arbetsmarknadspolitiska programmet.

Den 31 maj 2006 beslutade Arbetsförmedlingen att återkalla Alen Crnalićs anvisning till programmet med motiveringen att han genom sitt agerande vid mötet med Melament medverkat till att han inte erbjudits praktikplats.

Alen Crnalić överklagade beslutet till Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS). Den 24 augusti 2006 avslog AMS överklagandet med motiveringen att Alen Crnalić beteende vid mötet med Melament utgjort särskilda skäl att återkalla anvisningen med stöd av 37 § förordningen om arbetsmarknadspolitiska program.

Den återkallade anvisningen medförde att arbetsmarknadsutbildningen hos Lernia avbröts och att Alen Crnalić förlorade rätten till ersättning enligt reglerna om aktivitetsgaranti.

YRKANDEN M.M.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har yrkat att tingsrätten ska förplikta Arbetsförmedlingen att till Alen Crnalić utge ideellt skadestånd med 120 000 kr och ekonomiskt skadestånd med 35 345 kr jämte ränta enligt 4 och 6 §§ räntelagen på båda beloppen från den 9 juni 2008 till dess att betalning sker.

Arbetsförmedlingen har bestritt käromålet i dess helhet och förklarat sig inte kunna vitsorda något belopp som skäligt i och för sig. Sättet för beräkningen av yrkandet om ränta har dock vitsordats som skäligt i och för sig.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

GRUNDER

DO har som grund för käromålet åberopat följande.

Arbetsförmedlingen har återkallat Alen Crnalićs anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program med hänvisning till att han genom sitt agerande, som bestått i att han på grund av sin religiösa övertygelse inte tog en kvinnlig företagsrepresentant i hand, har medverkat till att han inte blivit erbjuden en praktikplats.

Arbetsförmedlingens bedömning och tillämpning av 37 § förordningen om arbetsmarknadspolitiska program innebär ett missgynnande av Alen Crnalić som har samband med hans religion. Andra personer i en jämförbar situation skulle inte ha blivit behandlade på samma sätt av Arbetsförmedlingen.

Genom sitt förfarande har Arbetsförmedlingen utsatt Alen Crnalić för direkt diskriminering i strid med 5 § jämfört med 3 § 1 lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering (DFL).

Arbetsförmedlingen har i vart fall missgynnat Alen Crnalić genom att tillämpa bestämmelserna på ett sätt som typiskt missgynnar muslimer som av religiösa skäl inte tar personer av motsatt kön i hand. Arbetsförmedlingen har motiverat åtgärden med att målet har varit att åstadkomma jämställdhet på arbetsmarknaden. Åtgärden har emellertid varken varit nödvändig eller lämplig för att uppnå detta mål. Därmed har Arbetsförmedlingen utsatt Alen Crnalić för indirekt diskriminering i strid med 5 § jämfört med 3 § 2 DFL.

Arbetsförmedlingen har underlåtit att på ett korrekt sätt vidta erforderliga utredningsåtgärder inför beslutet att återkalla anvisningen vilket lett till bristfälligt beslutsunderlag och i slutändan en felbedömning och ett felaktigt beslut. Arbetsförmedlingen har därmed genom fel och försummelse vid myndighetsutövning åsamkat Alen Crnalić ekonomisk skada eftersom återkallandet av anvisningen medfört att han förlorat rätten till ersättning enligt aktivitetsgarantin.

Arbetsförmedlingen ska mot angiven bakgrund utge ideellt skadestånd enligt 16 § DFL samt ekonomiskt skadestånd enligt 3 kap. 2 § 1 skadeståndslagen (1972:207).

Arbetsförmedlingen har som grund för sitt bestridande åberopat följande.

Arbetsförmedlingen har inte behandlat Alen Crnalić sämre än vad någon annan skulle ha blivit behandlad i samma situation. Även om ett missgynnande har skett så har det inte samband med religion.

Arbetsförmedlingen bestrider att dess tillämpning av reglerna i fråga typiskt sätt drabbar en grupp människor med viss religion.

Under alla omständigheter gör Arbetsförmedlingen gällande att för att uppnå jämställdhet och likabehandling mellan könen i arbetslivet så krävs det att Arbetsförmedlingen tillämpar bestämmelserna på det sätt som myndigheten gjort. Åtgärden har varit både nödvändig och lämplig.

Arbetsförmedlingen bestrider att myndigheten har gjort sig skyldig till fel och försummelse vid myndighetsutövning. Arbetsförmedlingen har inte underlåtit att på ett korrekt sätt vidta erforderliga utredningsåtgärder. Arbetsförmedlingen har inte haft ett bristfälligt underlag för sin bedömning. Arbetsförmedlingen har inte gjort en påtaglig felbedömning och inte heller fattat ett felaktigt beslut.

Arbetsförmedlingen vitsordar att Alen Crnalić har lidit skada genom att anvisningen till det arbetsmarknadspolitiska programmet har återkallats och att det belopp som han har gått miste om genom att aktivitetsgarantin återkallats uppgår till det belopp som DO angett. Det kan dock inte vitsordas att den ersättningsgilla skadan uppgår till detta belopp. Arbetsförmedlingen vitsordar att Alen Crnalić begränsat skadan under perioderna fr.o.m. den 1 oktober t.o.m. den 31 oktober 2006 och fr.o.m. den 26 januari t.o.m. den 28 februari 2007 med ett belopp om 8 140 kr. Under perioden fr.o.m. den 31 maj t.o.m. den 6 september 2006 har Alen Crnalić emellertid inte tillräckligt försökt att begränsa sin skada då han har åkt utomlands och inte ens varit anmäld som arbetssökande i Sverige. Vidare har Alen Crnalić inte begränsat eller försökt begränsa sin skada under perioden fr.o.m. den 1 november 2006 t.o.m. den 25 januari 2007. Ett eventuellt skadestånd ska därför under alla förhållanden jämkas till skäligt belopp.

UTVECKLING AV TALAN

DO har anfört följande till utveckling av sin talan.

Alen Crnalić påbörjade sin utbildning i september 2005 och hade rätt till aktivitetsgaranti från Försäkringskassan. I utbildningen skulle det ingå en sex veckor lång praktikperiod. Ansvarig för utbildningen hos Lernia var Christer Blomström. Under våren 2006 hade Christer Blomström kontakt med Melament och fick reda på att det bolaget sökte en person som kunde sköta en viss tekniskt avancerad maskin hos dem. Christer Blomström insåg då att det fanns en möjlighet för Alen Crnalić att få praktik hos Melament. Vid ett möte som hölls den 11 maj 2006 i Melaments lokaler deltog Alen Crnalić, Christer Blomström samt två personer som båda hette Kennet Andersson från

Melament. Syftet med mötet var att Alen Crnalić skulle presentera sig och att Melament skulle berätta om företaget. Männerna hälsade på varandra genom att skaka hand. Några minuter senare kom den kvinnliga företagsledaren Jeanette Löding till platsen för mötet. När hon sträckte fram sin hand mot Alen Crnalić för att hälsa, hälsade han på henne genom att lägga sin ena hand på bröstet och buga. Alen Crnalić förklarade också för Jeanette Löding att han inte kunde ta främmande kvinnor i hand på grund av sin religion. Härfter fortsatte mötet och mötet avslutades med att Alen Crnalić och Christer Blomström visades runt i bolagets lokaler.

Efter en tid blev Alen Crnalić kallad till ett möte hos Arbetsförmedlingen i Älmhult. Vid mötet, som ägde rum den 26 maj 2006, deltog även Alen Crnalićs handläggare Carl Lundqvist, och chefen för Arbetsförmedlingen i Älmhult, Peter Bengtsson. Vid mötet underrättades Alen Crnalić om att Arbetsförmedlingen avsåg att återkalla hans anvisning till det arbetsmarknadspolitiska programmet. Man talade om vad som hade inträffat vid mötet hos Melament och Alen Crnalić förklarade att han inte hade tagit Jeanette Löding i hand på grund av sin religion. Det upprättades en tjänsteanteckning, undertecknad av Peter Bengtsson, där det står följande.

Alens anvisning till arbetsmarknadsutbildning återkallas enligt förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program, paragraf 37.

Alen besökte 060511 tillsammans med Lernias utbildare Christer Blomström företaget Melament i Älmhult. Besöket gällde arbetspraktik inom ramen för Alens utbildning med målet arbete. Vid besöket valde Alen att inte ta företagets kvinnliga representant i hand med motiveringen att det stred mot hans religion.

Reaktionen från företaget blev att Alen ej blev erbjuden praktik och kommer ej heller att bli aktuell för anställning.

Arbetsförmedlingens bedömning är att Alen genom sitt agerande medverkat till att han inte blev erbjuden praktik.

Alen fick muntligt besked om återkallande av anvisning 060526 vid samtal med sign och Carl Lundqvist.

Den 31 maj 2006 beslutade Arbetsförmedlingen att återkalla Alen Crnalićs anvisning till det arbetsmarknadspolitiska programmet med hänvisning till 37 § förordningen om

arbetsmarknadspolitiska program. Alen Crnalić överklagade beslutet och anförde därvid bl.a. att han var starkt troende och utövare av islam och att Arbetsförmedlingen beslut förmodligen grundat sig på att han på grund av sin religion inte kan ta en kvinna i hand som hälsning samt att han ansåg att Arbetsförmedlingen diskriminerade honom om man krävde att han måste detta då det inte var nödvändigt i den arbetsmarknadsutbildning som han gick. AMS avskog överklagandet i ett beslut den 24 augusti 2006. AMS angav sammanfattningsvis som skäl för sitt beslut att Arbetsförmedlingen haft grund för att återkalla Alen Crnalićs anvisning då hans beteende vid besöket hos Melament utgjort särskilda skäl att återkalla anvisningen med stöd av 37 § nämnda förordning. Alen Crnalić förlorade därmed sin rätt till försörjningsstöd.

Arbetsförmedlingen har inte kunnat redogöra för hur man fick reda på vad som hände vid mötet på Melament. Arbetsförmedlingen har inte heller kunnat redogöra för vilka konkreta uppgifter man fick information om. Det finns ingen dokumentation om detta. Lernia återrapporterade inte till Arbetsförmedlingen om vad som hände vid mötet. Inte heller Melament har informerat Arbetsförmedlingen om vad som utspelade sig vid mötet. Under DO:s utredning har Melament sagt att bolaget var tveksamt till att erbjuda Alen Crnalić praktikplats, men att detta berodde på Alen Crnalićs erfarenhet. Alen Crnalićs utbildning avbröts emellertid innan Melament lämnat något besked till Lernia i frågan. Arbetsförmedlingen i Älmhult vidtog inga utredningsåtgärder innan man fattade sitt beslut om att återkalla anvisningen. Ingen av de inblandade hade vidtalats när Alen Crnalić fick beskedet om återkallelse muntligt den 26 maj 2006. Arbetsförmedlingen har gjort gällande att man haft kontakt med tjänstemän på AMS, Justitiedepartementet och Näringsdepartementet innan beslutet om återkallelse fattades. Det finns inte redovisat vilka uppgifter som tjänstemännen fick höra och inte heller vilka synpunkter som de faktiskt lämnade. Arbetsförmedlingen i Älmhult vidtog inga utredningsåtgärder eller inhämtade kompletterande uppgifter innan AMS fattade sitt beslut i augusti 2006. AMS tar i sitt beslut upp lagen (1994:134) mot etnisk diskriminering. Den lagen upphörde att gälla i januari 1999. AMS åberopar vidare Jämställdhetslagens bestämmelser om att målet inom arbetslivet är att lika villkor ska gälla mellan könen och att en arbetsgivare aktivt ska vidta åtgärder för att arbetsförhållandena ska vara

lämpliga för både kvinnor och män. AMS förbiser då att även lagen (1999:131) om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning har bestämmelser om skyldighet för arbetsgivare att arbeta aktivt för att främja lika rättigheter och möjligheter i arbetslivet oavsett etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning.

Genom beslutet om att återkalla Alen Crnalićs anvisning till det arbetsmarknadspolitiska programmet gick Alen Crnalić miste om aktivitetsstöd. Han hade vid den aktuella tidpunkten fortfarande 195 dagar kvar att ta ut och ersättningen uppgick till 223 kr per dag. Det totala inkomstbortfallet var då 43 485 kr. Alen Crnalić blev bedrövad över det inträffade. Han beslutade sig för att lämna Sverige en tid och åka till sin far i Bosnien. I början av september 2006 återkom han till Sverige och skrev på nytt in sig som arbetssökande på Arbetsförmedlingen. Socialförvaltningen i Älmhult avslog hans begäran om försörjningsstöd för september med motiveringen att Alen Crnalić hade befunnit sig utomlands i tre månader utan att stå till arbetsmarknadens förfogande. Han erhöll dock 2 980 kr i försörjningsstöd för oktober månad. Eftersom handläggaren på Socialförvaltningen försökte förmå Alen Crnalić att ta kvinnor i hand kände han sig ifrågasatt och utsatt för påtryckningar och ville inte återvända till Socialförvaltningen i Älmhult. Så småningom flyttade Alen Crnalić till Malmö och under perioden den 26 januari 2007 t.o.m. den 28 februari 2007 fick han försörjningsstöd av Socialförvaltningen i Malmö med 5 160 kr. Alen Crnalićs nettoförlust uppgår därför till 35 345 kr.

Arbetsförmedlingen har till utveckling av sin talan anfört följande.

Arbetsmarknadspolitiken genomförs bl.a. genom olika program. Programmen regleras i förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program. Den i målet aktuella bestämmelsen återfinns i 37 § förordningen. En typ av program är anvisning till arbetsmarknadsutbildning och en annan är anvisning till praktik. En anvisning innebär att den som anvisas erbjuds att ta del av ett program eller en praktik. Frågor om anvisningar prövades under den aktuella perioden av den lokala arbetsförmedlingen. Den lokala arbetsförmedlingens beslut kunde överklagas till AMS. Under anvisningen utgår

aktivitetsersättning från Försäkringskassan, genom den s.k. aktivitetsgarantin. Enligt 37 § förordningen ska Arbetsförmedlingen återkalla anvisningen till ett program bl.a. om den som anvisats ett program avvisar ett erbjudande om lämpligt arbete utan godtagbart skäl men också om det annars finns särskilda skäl. När Arbetsförmedlingen ska tillämpa bestämmelsen har de tillgång ett ”Handläggarsöd” för återkallande av anvisningar. Det är en instruktion utformad av myndigheten. Särskilda skäl för att återkalla en anvisning till arbetsmarknadspolitiskt program föreligger bl.a. om sökanden uppträder på ett sådant sätt i kontakten med arbetsgivare – även potentiell arbetsgivare – eller den som man ska praktisera hos under ett program så att man förlorar möjligheten att få arbetet eller praktikplatsen. Som exempel från rättspraxis kan nämnas att någon går på en arbetsintervju men förklarar att Arbetsförmedlingen har sagt till personen i fråga att gå på intervjun men att man själv helst inte vill ha arbetet. För det fall man då inte får arbetet utgör detta ett annat sådant särskilt skäl som kan göra att man återkallar anvisningen. Bakgrunden till bestämmelsen i 37 § är att alla anvisningar till program ska vara arbetsmarknadspolitiskt motiverade. Så är inte fallet om den anvisade inte medverkar till anvisningen.

Under 2005 och 2006 anvisades Alen Crnalić en arbetsmarknadsutbildning. Utbildningen anordnades av Lernia på uppdrag av Arbetsförmedlingen. En av utbildarna på Lernia var Christer Blomström. Han fick en god kontakt med Alen Crnalić. Christer Blomström ansåg att Alen Crnalić var en mycket duktig ung man med fallenhet för utbildningen. Lernias uppdrag bestod bl.a. i att finna lämpliga praktikplatser. Ett av företagen som Arbetsförmedlingen hade avtal med vad gällde praktikplatser var Melament. Under den aktuella tiden skrek arbetsgivarna i Älmhult efter arbetskraft och högst någon procent av invånarna på orten var arbetslösa. Christer Blomström hade fått uppgift från Melament om att det fanns behov av en person som kunde sköta en svarv som var styrd med CNC-teknik. Det beslutades att ett möte skulle äga rum i syfte att Alen Crnalić skulle få en praktikplats på bolaget. Christer Blomström hyste stora förhoppningar om att Alen Crnalić skulle få praktikplatsen. Vid mötet hos Melament deltog Alen Crnalić, Christer Blomström och två personer som båda hette Kennet Andersson. Efter någon minut kom Jeanette Löding in i rummet. Jeanette Löding sträckte

fram handen mot Alen Crnalić. Alen Crnalić tog emellertid inte emot den framsträckta handen utan la händerna på ryggen och tittade ned i golvet samtidigt som han sa något om att det inte är förenligt med hans religion att hälsa på kvinnor. Han gav dock ingen närmare förklaring till varför det var på det sättet. På grund av det inträffade förbyttes stämningen. Christer Blomström kände att ”det var kört”. Efter mötet åkte Christer Blomström och Alen Crnalić bil tillsammans till Lernias lokaler och pratade om vad som hade hänt. Båda var då överens om att Alen Crnalić nog hade ”bränt sina skepp”. Alen Crnalić uttryckte att han inte behövde ange varför han inte hälsade på kvinnor.

Alen Crnalićs kontaktperson vid Arbetsförmedlingen, Carl Lundqvist, och Alen Crnalić hade en god kontakt. Kort efter mötet hos Melament fick Carl Lundqvist information om att Alen Crnalić inte hade tagit emot Jeanette Lödings hand och tittat ned i golvet vid mötet. Carl Lundqvist kan i dag inte närmare ange hur han fick del av informationen. Carl Lundqvist förstod att skälet till att Alen Crnalić inte fått praktikplatsen var dennes agerande vid mötet. Carl Lundqvist är väl förtrogen med reglerna för återkallande av anvisningar till program och förstod att Alen Crnalićs agerande kunde utgöra skäl för återkallelse.

Reglerna om kommunikering i 16 och 17 §§ förvaltningslagen innebär att innan ett beslut om återkallelse beslutas ska den som berörs av beslutet informeras om att Arbetsförmedlingen avser att återkalla anvisningen och vad detta kan komma att innebära. Om Arbetsförmedlingen har gjort egna iakttagelser som kan leda till en återkallelse så ska den berörde också informeras om detta. Arbetsförmedlingen kallade Alen Crnalić till ett trepartsmöte den 26 maj 2006. Vid mötet deltog Alen Crnalić, Carl Lundqvist och chefen för Arbetsförmedlingen i Älmhult, Peter Bengtsson. Arbetsförmedlingen förklarade för Alen Crnalić hur man såg på saken och varför man avsåg att återkalla anvisningen. Alen Crnalić gjorde ingen invändning mot Arbetsförmedlingens beskrivning om vad som skett. Han nämnde ingenting om att han skulle ha lagt handen på bröstet och bugat mot Jeanette Löding eller att det inte var hans uppträdande som hade fått Melament att inte ge honom praktikplatsen. Alla var i stället helt överens om att det var på det sättet. Vid mötet förklarade Alen Crnalić i stället varför han inte kun-

de hälsa på Jeanette Löding och varför han tyckte att det var fel att han skulle behöva hälsa på henne. Carl Lundqvist försökte å sin sida att få Alen Crnalic att på något sätt gå Melament till mötes, t.ex. genom att förklara lite bättre och lite närmare om hur han hade tänkt men det ville inte Alen Crnalic göra.

Formellt fanns nu förutsättningar att återkalla anvisningen. Carl Lundqvist ville emellertid vara helt säker på att han fattade rätt beslut. Han beslutade sig därför för att vidta ytterligare utredning. Han kontaktade den 29 maj en jurist på AMS för att höra om det var rätt att återkalla en anvisning när någon agerat som Alen Crnalic gjort, vilket bekräftades av juristen. Därefter kontaktade han den 30 och den 31 maj dels en tjänsteman på Justitiedepartementet, dels en tjänsteman på Näringsdepartementet. Båda dessa bekräftade att det var riktigt att återkalla anvisningen när någon hade agerat som Alen Crnalic gjort. Den 31 maj 2006 fattade Arbetsförmedlingen ett formellt beslut om att återkalla anvisningen. Grunden för beslutet var inte endast den omständigheten att Alen Crnalic vägrat att ta Jeanette Löding i hand. Skälet till återkallelsen var i själva verket hela Alen Crnalic's uppträdande. Alen Crnalic överklagade beslutet. Arbetsförmedlingen fann då inte skäl att göra någon ändring av sitt beslut. AMS tittade noga på vad Alen Crnalic skrivit i sitt överklagande. Det var tydligt för AMS att Alen Crnalic inte på något sätt ifrågasatte verkligheten bakom beslutet utan bara skälet. Någon anledning för AMS att ytterligare utreda vad som hade hänt fanns inte då. AMS fann på anförda skäl inte anledning att ändra på Arbetsförmedlingens beslut.

UTREDNINGEN

Parterna har åberopat viss skriftlig bevisning.

På begäran av DO har förhör under sanningsförsäkran ägt rum med Alen Crnalic. På båda parter begäran har vittnesförhör hållits med Jeanette Löding och Christer Blomström. Vidare har på Arbetsförmedlingens begäran även hållits vittnesförhör med Carl Lundqvist och Peter Bengtsson. De hörda har berättat följande.

Alen Crnalić: Den aktuella tiden genomgick han en CNC-utbildning för svarv och fräs genom Lernia. Det gick väldigt bra. På slutet av utbildningen skulle han genomföra en praktik. Med anledning av detta skulle han och Christer Blomström göra ett studiebesök på Melament. Vid besöket träffade de två manliga representanter för företaget. Kort därefter anslöt sig Jeanette Löding till mötet. När Jeanette Löding sträckte fram sin arm mot honom la han sin ena hand på bröstet och nickade lätt. När Jeanette Löding inte drog tillbaka sin framsträckta arm förklarade han att han var religiös och inte kunde ta kvinnor i hand. Härefter berättade företaget vad de väntade sig av en praktikant och frågade honom vad han hade gjort innan m.m. Han berättade om sig själv, bl.a. att han var troende muslim. En tid efter mötet frågade han Christer Blomström om Melament hade hört av sig men denne förklarade att så inte hade skett. Vid mötet på Arbetsförmedlingen den 26 maj 2006 sa Carl Lundqvist att denne hade hört att han hade vägrat ta Jeanette Löding i hand och bad honom att redogöra för vad som hade hänt. Han tyckte själv inte att det inträffade var så speciellt – möjligen kan det vara så att Jeanette Löding inte uppfattade hans gest rätt. Han protesterade inte mot att hans anvisning skulle återkallas eftersom han inte kände till sina rättigheter. När hans anvisning blev återkallad överklagade han beslutet. Hans sökte därefter arbete på egen hand. Eftersom han inte hade några förpliktelser i Sverige åkte han under sommaren till Bosnien för att samla energi.

Christer Blomström: Han arbetar sedan 1992 som utbildare för Lernia i Växjö. När han träffade Alen Crnalić första gången märkte han att denne kunde bli något inom verkstadsindustrin. Utbildningen löpte också på bra. Han trodde att Melament skulle kunna erbjuda Alen Crnalić en praktikplats och han kom överens med företaget om att de skulle träffas. När de kom till företaget möttes de upp av de två manliga produktionsledarna. Efter en liten stund anslöt sig Jeanette Löding till gruppen. När Jeanette Löding ville hälsa på Alen Crnalić vägrade denne att ta henne i hand. Alen Crnalić sa något vid tillfället men han minns inte vad. Jeanette Löding försökte gång på gång att hälsa på Alen Crnalić som vägrade att göra detta utan i stället tittade ned i golvet med händerna på ryggen. Han blev själv illa berörd av det inträffade eftersom han känner Melaments representanter. Han tror att saken hade kommit i ett annat läge om Alen

Crnalić hade beskrivit vem han var och varför han agerade som han gjorde. Härefter genomfördes en intervju under tryckt stämning. Alen Crnalić fick berätta lite om sig själv men han minns inte om denne nämnde något om sin religiösa tro. När de körde hem från Melament kändes det rätt så kylslaget. Han var heligt förbannad och ville veta varför Alen Crnalić hade uppträtt som han gjort. Alen Crnalić berättade då ingående om sin trosuppfattning. Efter några dagar hörde Melament av sig och sa att det inte var aktuellt med någon praktikplats för tillfället. Han vet dock att Melament samtidigt tog in folk från bemanningsföretag. Så småningom blev han uppringd av Carl Lundqvist som berättade att anvisningen nog skulle avbrytas. Det verkade som om Carl Lundqvist då satt inne med all information om det inträffade.

Jeanette Löding: Under våren 2006 deltog hon i ett möte med Alen Crnalić angående en eventuell praktik på företaget. Christer Blomström hade kontaktat Melament och sagt att Alen Crnalić var en duktig kille och efterfrågat en praktikplats för denne. När Alen Crnalić anlände till kontoret tillsammans med Christer Blomström talade hon i telefon. Sedan hon avslutat telefonsamtalet gick hon fram till Alen Crnalić för att hälsa. Han svarade emellertid med att lägga händerna bakom ryggen. När hon på nytt sträckte fram handen förklarade Alen Crnalić att hans religion förbjöd honom att ta främmande kvinnor i hand. Hon kände sig sårad, kränkt och omedelbart utanför. Hon har inget att anmärka på Alen Crnalićs beteende under återstoden av intervjun. Hon hörde inte av sig till Christer Blomström efter mötet eftersom hon inte tyckte att Alen Crnalić passade in hos dem då han saknade efterfrågade kunskaper och hans fysik inte heller passade för arbetsuppgifterna. En chef från Arbetsförmedlingen hörde av sig kanske tre veckor efter mötet och förklarade att de valt att plocka bort praktiken från Alen Crnalić. Han frågade om det stämde att Alen Crnalić hade vägrat att ta henne i hand varvid hon bekräftade detta. Hon minns inga detaljer från telefonsamtalet.

Carl Lundqvist: Han är sedan 1997 arbetsförmedlare på Arbetsförmedlingen i Älmhult. Under våren 2006 tog han beslut om att Alen Crnalić, som var en mycket seriös och trevlig person, skulle anvisas till den aktuella utbildningen. Han minns inte hur han fick reda på vad som inträffat vid Alen Crnalićs besök på Melament. En kollega på

Arbetsförmedlingen säger dock att hon informerade honom om att Alen Crnalić varit på ett möte på Melament i syfte att få praktik och att det inte hade blivit någon praktik eftersom Alen Crnalić inte hade hälsat på rätt sätt. Kollegan hade fått informationen av en släkting som arbetade på Melament. Efteråt pratade han med Jeanette Löding och Christer Blomström. Han fick då bekräftat att det inte blev någon praktikplats. Han har inte gjort några daganteckningar från samtalen, vilket är en brist i sammanhanget. Om han har tagit ett beslut om återkallelse har han emellertid kontrollerat uppgifterna. Han minns inte i detalj vad som sades vid kommuniseringsmötet den 26 maj 2006. Tanken var dock att Alen Crnalić skulle få ge sin version av det inträffade. Efter mötet kände han sig säker på att det var rätt att återkalla Alen Crnalićs anvisning. För säkerhets skull vände han sig till AMS juridiska enhet samt rådgjorde med handläggare på Justitie- och Näringsdepartementet. Skälet till att anvisningen återkallades var att Alen Crnalić hade medverkat till att han inte hade blivit erbjuden någon praktikplats genom sitt sätt att hälsa på Jeanette Löding.

Peter Bengtsson: Han är chef på Arbetsförmedlingen i Älmhult. Carl Lundqvist, som är en seriös handläggare, handlade Alen Crnalićs ärende. Mötet den 26 maj 2006 syftade till att ett eventuellt beslut om återkallelse av Alen Crnalićs anvisning skulle fattas på rätt underlag. På mötet avhandlades händelsen på Melament. Han minns inte om Alen Crnalić uppgav att han hälsade på något annat sätt på den kvinnliga företagsrepresentanten än att ta henne i hand. Alen Crnalić hade medverkat till att en situation uppstått som ledde till att han inte blev erbjuden en praktikplats. Han vill minnas att Carl Lundqvist innan mötet den 26 maj hade pratat med Christer Blomström och Jeanette Löding. Carl Lundqvist fick också besked från två departement på Regeringskansliet om att den vägledning som denne dessförinnan inhämtat från AMS – och som innebar att det var riktigt att återkalla anvisningen – var riktig. Att Alen Crnalićs sätt att hälsa berodde på dennes religion fick han troligtvis reda på först vid mötet den 26 maj. De hade fått uppgifter om att Alen Crnalić inte hade förklarat för Jeanette Löding varför denne inte hälsade.

DOMSKÄL**Frågan om diskriminering***Gällande rätt*

Den 1 januari 2009 ersattes DFL av diskrimineringslagen (2008:567), men förstnämnda lag gäller fortfarande för bedömningen i denna tvist.

Enligt 5 § första stycket DFL är bl.a. diskriminering som har samband med religion av arbetssökande eller arbetstagare förbjuden vid förmedling av arbete hos den offentliga arbetsförmedlingen eller annan som bedriver arbetsförmedling och i fråga om andra insatser inom den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

DO har i första hand gjort gällande att Alen Crnalić utsatts för direkt diskriminering. Sådan diskriminering föreligger enligt 3 § 1 DFL om en enskild person missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation och missgynnandet har samband med en diskrimineringsgrund, t.ex. religion.

I andra hand har DO gjort gällande att Alen Crnalić utsatts för indirekt diskriminering. En sådan diskriminering definieras i 3 § 2 DFL som att en enskild person missgynnas genom tillämpning av bestämmelser, kriterier eller förfaringssätt som framstår som neutrala men som i praktiken missgynnar personer med, såvitt nu är i fråga, viss religion, såvida inte bestämmelserna, kriterierna eller förfaringssätten kan motiveras av berättigade mål och medlen är lämpliga och nödvändiga för att uppnå målet.

Den som diskriminerar någon på ett sätt som är förbjudet enligt lagen ska betala skadestånd för den kränkning som diskrimineringen innebär (16 § DFL).

Den som påstår sig ha blivit diskriminerad åtnjuter en bevislättnad på så sätt att han ska visa omständigheter som ger anledning att anta att han blivit diskriminerad. Om så sker är det svaranden som ska visa att diskriminering inte har förekommit (21 § DFL).

Har Arbetsförmedlingen gjort sig skyldig till diskriminering?

En förutsättning för att Arbetsförmedlingen ska anses ha gjort sig skyldig till *direkt* diskriminering av Alen Crnalić är att han, på ett sätt som har samband med hans religion, har missgynnats i jämförelse med hur andra personer – verkliga eller fiktiva – skulle ha behandlats i en jämförbar situation.

I målet är parterna ense om att Alen Crnalić, när Jeanette Löding sträckte fram handen mot honom för att hälsa, inte tog emot den framsträckta handen, med hänvisning till att det inte var förenligt med hans religion att ta främmande kvinnor i hand.

I den av Peter Bengtsson efter mötet den 26 maj 2006 upprättade tjänsteanteckningen står det bl.a. att anvisningen till arbetsmarknadsutbildningen återkallades och att Alen Crnalić valde att inte ta företagets kvinnliga representant i hand med motiveringen att det stred mot hans religion samt att Arbetsförmedlingens bedömning är att Alen Crnalić genom sitt agerande medverkat till att han inte blev erbjuden praktik. AMS har i sin tur i skälen för sitt beslut att avslå Alen Crnalićs överklagande av Arbetsförmedlingens skriftliga beslut om återkallelse av anvisningen anfört att Arbetsförmedlingen haft grund för att återkalla Alen Crnalićs anvisning då hans beteende vid besöket hos Melament utgjort särskilda skäl att återkalla anvisningen med stöd av 37 § förordningen om arbetsmarknadspolitiska program. Det står mot angiven bakgrund klart att Arbetsförmedlingen återkallat Alen Crnalićs anvisning till det arbetsmarknadspolitiska programmet med anledning av att Alen Crnalić vägrat ta Jeanette Löding i hand trots att det för myndigheten stod klart att han till följd av sin religiösa övertygelse saknade möjlighet att ta främmande kvinnor i hand.

Genom de redovisade förhållandena får DO anses ha visat omständigheter som ger anledning anta att Alen Crnalić har blivit diskriminerad på grund av hans religion. DO har härigenom fullgjort sin del av bevisbördan.

I nu angiven situation åligger det Arbetsförmedlingen att bevisa att diskriminering inte förekommit. En avgörande fråga är då om Arbetsförmedlingen lyckas bevisa att återkallelsen av anvisningen saknat samband med Alen Crnalićs religion.

Arbetsförmedlingen har gjort gällande att myndigheten inte har behandlat Alen Crnalić sämre än vad någon annan skulle ha blivit behandlad i samma situation och att grunden för Arbetsförmedlingens beslut inte endast var den omständigheten att Alen Crnalić vägrat ta Jeanette Löding i hand, utan hela Alen Crnalićs uppträdande vid mötet hos Melament.

I målet är emellertid ostridigt att Alen Crnalić förklarade för Jeanette Löding att hans religion förbjöd honom att ta främmande kvinnor i hand. Varken i den tjänsteanteckning som upprättades efter mötet den 26 maj 2006 eller i AMS beslut kan heller utläsas att det fanns någon annan anledning till återkallelsen av anvisningen till det arbetsmarknadspolitiska programmet än just den omständigheten att Alen Crnalić vägrat att ta Jeanette Löding i hand.

Mot angiven bakgrund kan Arbetsförmedlingen inte anses ha visat att det funnits något annat skäl för att återkalla Alen Crnalićs anvisning än att han till följd av sin religion inte kunnat ta en främmande person av motsatt kön i hand. Arbetsförmedlingens åtgärd att återkalla anvisningen får således anses ha haft ett uppenbart samband med Alen Crnalićs religion. Det måste antas att en hypotetisk jämförelseperson – som av något annat godtagbart skäl varit förhindrad att ta en främmande person av motsatt kön i hand – inte skulle ha drabbats av motsvarande åtgärd från Arbetsförmedlingens sida. Arbetsförmedlingen har inte bevisat att diskriminering inte har förekommit. Vid sådant förhållande ska direkt diskriminering anses föreligga.

Med denna bedömning saknas det anledning för tingsrätten att pröva om indirekt diskriminering har förekommit.

Skadeståndets storlek

Arbetsförmedlingen är till följd av bedömningen skyldig att betala skadestånd till Alen Crnalić för den kränkning som diskrimineringen inneburit.

Av de EG-direktiv som den svenska diskrimineringslagstiftningen bygger på följer att skadestånd på grund av diskriminering ska bestämmas så att de är effektiva och avskräckande. Högsta domstolen har vidare uttalat att överträdelser av diskrimineringsförbudet generellt ska ses som en allvarlig kränkning (se NJA 2006 s. 170).

Den diskriminering som Alen Crnalić utsatts för synes ha varit oavsiktlig. Den har emellertid ägt rum inom ramen för offentlig verksamhet och lett till allvarliga följder för Alen Crnalić. Tingsrätten finner att skadeståndet skäligen bör bestämmas till 60 000 kr.

Frågan om fel och försummelse vid myndighetsutövning

Gällande rätt

Av 3 kap. 2 § 1 skadeståndslagen följer att staten ska ersätta ren förmögenhetsskada som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten svarar. Som framgår av bestämmelsen krävs fel eller försummelse, alltså vållande i skadeståndslagens mening, för att det allmänna ska bli skadeståndsskyldigt.

Av betydelse för om en myndighet ska anses ha gjort sig skyldig till fel eller försummelse är vilken typ av fel som begåtts från myndighetens sida. Om ett felaktigt myndighetsbeslut berott på att en lagregel eller ett klart och obesträtt prejudikat förbigåtts

lär i allmänhet det allmänna ansvara även om felet i det enskilda fallet skulle kunna tyckas vara försvarligt (se Bengtsson och Strömbäck, Skadeståndslagen – En kommentar, 2 uppl. 2006, s. 95)

När det gäller skönsmässig prövning eller tveksam rättslig bedömning av annat slag har emellertid vållandebedömningen varit mild i rättspraxis. Högsta domstolen har i flera fall uttalat att, när det gäller rättsfrågor och rättstillämpning, det inte räcker att en domstol eller en myndighet har gjort en felaktig bedömning av en rätts- eller bevisfråga eller i övrigt kan kritiseras för sitt ställningstagande i en fråga där det har funnits utrymme för en skönsmässig bedömning. Endast uppenbart oriktiga bedömningar av en rättsfråga kan anses utgöra fel eller försummelse i den mening som avses i 3 kap. 2 § skadeståndslagen (se NJA 1994 s. 654, 2002 s. 88 och 2003 s. 285).

Har Arbetsförmedlingen gjort sig skyldig till skadeståndsgrundande fel och försummelse?

Enligt 37 § förordningen om arbetsmarknadspolitiska program, i den för bedömningen av målet aktuella lydelsen, ska Arbetsförmedlingen återkalla en anvisning till ett program bl.a. om den som anvisats ett program avvisar ett erbjudande om lämpligt arbete utan godtagbart skäl eller om det i övrigt finns särskilda skäl för återkallelse.

Arbetsförmedlingen har motiverat sin återkallelse av Alen Crnalićs anvisning till det arbetsmarknadspolitiska programmet med att han genom sitt beteende – att inte ta Jeanette Löding i hand – vid besöket hos Melament medverkat till att han inte blev erbjuden praktik och att det därför funnits särskilda skäl att återkalla anvisningen med stöd av 37 § nämnda förordning. Arbetsförmedlingens tillämpning av bestämmelsen framstår, särskilt mot bakgrund av myndighetens uppenbara kännedom om skälet till Alen Crnalićs agerande, som klart tveksam. Det kan emellertid enligt tingsrättens mening inte anses vara fråga om en sådan uppenbart oriktig bedömning av en rättsfråga som är en förutsättning för att staten ska bli skadeståndsskyldig. DO:s talan i denna del ska alltså ogillas.

Rättegångskostnader

Vid denna utgång är DO berättigad till jämkad ersättning för dess rättegångskostnader. Huvuddelen av målet har rört frågan om diskriminering och endast en mindre del har rört frågan om skadestånd på grund av fel och försummelse vid myndighetsutövning. Fördelningen av kostnaderna mellan de två frågorna kan uppskattas vara 4/5 respektive 1/5. I frågan om diskriminering har DO beloppsmässigt endast vunnit till hälften. Emellertid har huvudfrågan i målet varit om diskriminering har ägt rum eller inte och i den frågan har DO fått bifall. Någon utredning har inte varit aktuell när det gäller skadeståndets storlek. Arbetsförmedlingen bör därför fullt ut ersätta DO för dess rättegångskostnader i denna del. I frågan om skadestånd på grund av fel och försummelse vid myndighetsutövning har DO förlorat. Sammantaget ska DO få ersättning för sina rättegångskostnader med 3/5. Om skäligheten av yrkat belopp råder inte tvist.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 401)

Ett överklagande ska ges in till tingsrätten senast den 1 mars 2010. Det ska vara ställt till Svea hovrätt. Prövningstillstånd krävs.

Magnus Hjort

Axel Taliercio

Peter von Salomé